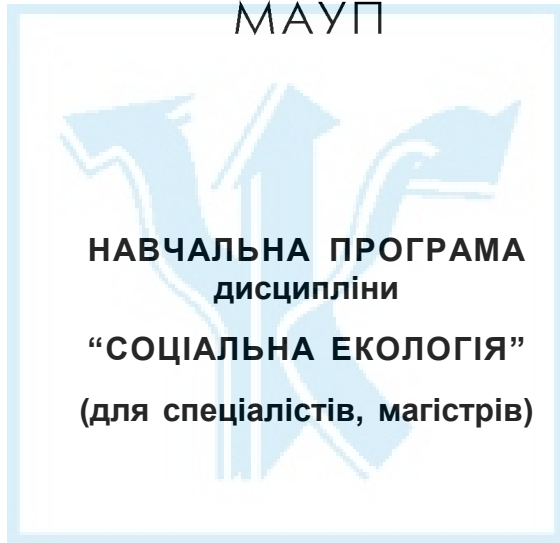

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

МАУП

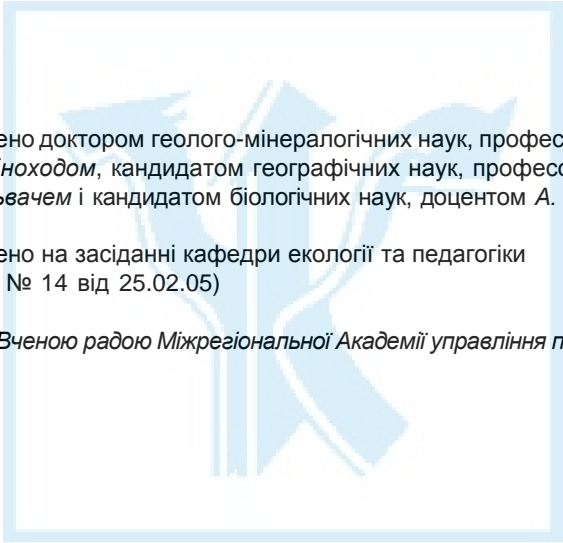

**НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА
дисципліни**

**“СОЦІАЛЬНА ЕКОЛОГІЯ”
(для спеціалістів, магістрів)**

МАУП

Київ 2005

Підготовлено доктором геолого-мінералогічних наук, професором *М. І. Дробноходом*, кандидатом географічних наук, професором *Ф. В. Вольвачем* і кандидатом біологічних наук, доцентом *А. О. Падун*

Затверджено на засіданні кафедри екології та педагогіки
(протокол № 14 від 25.02.05)

Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом

Дробноход М. І., Вольвач Ф. В., Падун А. О. Навчальна програма дисципліни “Соціальна екологія” (для спеціалістів, магістрів). — К.: МАУП, 2005. — 20 с.

Навчальна програма містить пояснювальну записку, навчально-тематичний план, програмний матеріал до вивчення дисципліни “Соціальна екологія”, вказівки до виконання контрольної роботи, теми контрольних робіт (рефератів), питання для самоконтролю, а також список рекомендованої літератури.

© Міжрегіональна Академія
управління персоналом (МАУП), 2005

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Із запровадженням екології в систему освіти істотно видозмінилися її соціальні функції. Екологія стала визначником світогляду і нової філософії життя. Усе, що раніше сприймалося як проблема збереження видів і охорони довкілля, тепер набуває виразних ознак глобальної екологічної кризи і потребує іншого концептуального, а отже і дидактичного осмислення.

Екологічну проблему піднесено на адекватну висоту — гуманітарну. Це пояснюється тим, що відповідь на екологічний виклик корениться в гуманітарній сфері, в системі світоглядних цінностей, в моральних, етичних приписах, табу і заборонах, якими керується людина, діючи в природі. Природа завжди давала вбивчу відповідь на виклики великих цивілізацій, стираючи їх з лица Землі.

Сьогодні виклик природі робить не окрема країна, культура чи цивілізація, а все людство і відповідь може бути роковою за наслідками. Тому усвідомлення свого місця в природі, своїх зв'язків з природою, розуміння обмежень, які накладаються законами природи і вміння їх використовувати при конструюванні своїх людських систем, є найістотношою складовою професійної (кваліфікаційної) характеристики і моральної зрілості спеціаліста. Вищу освіту не можна вважати завершеною, якщо випускник вузу не володіє основами екологічних знань. Проблема полягає в тому, що більшість функціонерів, які приймають відповідальні рішення, мають досить приблизне уявлення про природу та її закони.

Чим менш освіченою є людина в екологічному відношенні і чим вищу посаду вона обіймає в суспільстві, тим більшу шкоду вона може завдати цьому суспільству. Тому проблема екологічної свідомості, культури та інших світоглядних цінностей постійно перебуває в центрі уваги освіти, зміст якої постійно вдосконалюється.

В Україні до сфери освіти входить кілька різновидів соціальної екології. Один з них продовжує заскорозлу лінію наукового комунізму “про загальні закони взаємодії суспільства і природи”, розроблену філософами в 70-х роках ХХ ст., інший має

географічне спрямування і орієнтується на проблему територіальної організації природокористування та природоохоронної діяльності. Щодо власне екології, то у цих соціоекологіях вона “відіграє поважну роль”.

Україна, приєднавшись на початку 90-х років до стратегії стійкого екологічно безпечного розвитку, проголошеної ООН (RIO – 92, RIO + 5, RIO + 10), визначила в такий спосіб і прагматику екологічної освіти на тепер, і віддалену перспективу.

Ця програма повністю засновується на ідеології суспільства стійкого розвитку. Специфіка її полягає в гуманітарній спрямованості та у трактуванні соціоекосистеми як суспільства, що сформоване і функціонує в конкретних природно-історичних умовах відповідно до принципів екологічного імперативу.

До навчальної програми включено нові для соціоекології теми: “Стойкий екологічно безпечний розвиток суспільства”, “Екологічний імператив та його виміри”, “Екологічна культура як складова національної культури”, “Екологічна совіта і виховання”. Базові економічні та соціологічні поняття, економічне зростання, природно-ресурсна рента, якість життя, етична криза тощо розглядаються з поправкою на екологію.

Передбачається, що основний контингент слухачів цього курсу — студенти, які ще в першій половині XXI ст. прийматимуть серйозні стратегічні рішення щодо розвитку національної української держави.

Мета курсу — засвоєння студентами базових знань про закони взаємодії суспільства і природи, практичних навичок у використанні цих знань при вирішенні різного класу професійних завдань.

Студент має бути підготовлений щодо вибору критеріїв організації суспільного життя в тій його частині, де йдеться про питання взаємодії суспільства і природи.

Навчальна програма розрахована на студентів освітньо-кваліфікаційних рівнів “спеціаліст”, “магістр”, які навчаються за напрямками “Менеджмент”, “Психологія”, “Соціологія”, “Політологія”, “Управління навчальними закладами”.

НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН
вивчення дисципліни

“СОЦІАЛЬНА ЕКОЛОГІЯ”

№ пор.	Назва теми
1	Соціальна екологія в системі наук про природу і суспільство
2	Соціоекосистеми
3	Екологічний імператив та його виміри
4	Екологічний виклик
5	Природне середовище в теоріях і моделях економічного зростання
6	Соціально-екологічне значення природних ресурсів
7	Стратегія стійкого екологічно безпечного розвитку суспільства
8	Концепція переходу України до стійкого екологічно безпечного розвитку
9	Теорії зв'язку суспільства і природи
10	Екологічна культура
11	Природний фактор в етнічній культурі українців
12	Культурна та природна спадщина в екологічному вимірі
13	Екологічна освіта і виховання
14	Екологічна політика у програмах політичних партій України
15	Міжнародно-правові основи регулювання екологічних проблем

ПРОГРАМНИЙ МАТЕРАІЛ
до вивчення дисципліни

“СОЦІАЛЬНА ЕКОЛОГІЯ”

Тема 1. Соціальна екологія в системі наук про природу і суспільство

Визначення науки “соціальна екологія”.

Погляди на сутність соціальної екології. Об'єкт і предмет соціальної екології. Функції екології. Мета вивчення соціоекології.

Розвиток соціоекології у світі. Соціоекологія в Україні.

Приклади можливого використання природних законів для конструювання людиною своїх людських систем.

Література [15; 23; 25; 34; 35; 41; 42]

Тема 2. Соціоекосистеми

Соціоекосистема як суспільство або його територіальна частина, яка сформована і функціонує в конкретних природно-історичних умовах відповідно до принципів екологічного імперативу — біосферного, еволюційного, буттєвого. Методологічні проблеми вивчення соціоекосистем.

Форми залежності і відношень у соціоекосистемах: абіотичні залежності, біотичні закономірності, соціально-економічні відносини.

Соціоприродне середовище та його складові. Фактори впливу суспільства на природне середовище: кількість населення, технології, традиції і культура.

Методи оцінки впливу суспільства на природне середовище.

Література [15; 18; 25; 29; 30; 32; 35; 41]

Тема 3. Екологічний імператив та його виміри

Поняття про імператив та його відображення у свідомості і філософії. Природний імператив Канта.

Екологічний імператив як обернена форма закону заборони.

Біосферний вимір екологічного імперативу. Необхідні умови виникнення і розвитку біосфери. Сучасний етап розвитку біосфери, ноосфери.

Еволюційний вимір екологічного імперативу. Необхідні і достатні умови біологічної еволюції.

Буттєвий вимір екологічного імперативу. Необхідні і достатні умови стійкого розвитку суспільства.

Література [16; 37; 47; 49]

Тема 4. Екологічний виклик

Глобальна екологічна криза. Визначення. Причини і прояви.

Екологічний виклик серед глобальних викликів сучасності — технологічний виклик, виклики глобалізації, інформатизації, тероризму тощо. Визначення виклику, за Дж. Тойнбі, як суперечність між наявним потенціалом культури і потребою реальних перемін.

Стратегії пошуку відповіді на екологічний виклик сучасності. Концепція “золотого мільярда”, нульового зростання.

Література [22; 31; 32; 39; 40; 42; 43]

Тема 5. Природне середовище в теоріях і моделях економічного зростання

Поняття про природне середовище та економічне зростання.

Екополітика як інструмент взаємодії суспільства з природою.

Поняття про екологічні бар'єри та екологічні проблеми в економіці.

Природне середовище в теоріях і моделях економічного зростання.

Поняття про повну і часткову рівновагу системи “суспільство — природа”. Природа в моделі В. Леонт'єва “впуск — випуск” (“вхід — вихід”).

Література [5; 6; 13; 14; 17; 41; 47]

Тема 6. Соціально-екологічне значення природних ресурсів

Природні ресурси як феномен природи і матеріальна основа існування суспільства.

Послуги, які дає природа суспільству, і сукупний глобальний продукт людства у грошовому еквіваленті. Природні ресурси як складова національного капіталу. Соціальні та екологічні функції природних ресурсів.

Якісне і кількісне вичерпування природних ресурсів. Оцінка ресурсів. Швидкість вичерпування природних ресурсів. Індекс вичерпування світових природних ресурсів, методи його розрахунку, практичне застосування.

Стратегія використання відновлюваних і не відновлюваних ресурсів.

Еколого-ресурсна політика і ресурсна безпека країн світу.

Зв'язок між ресурсами і конфліктами. Сутність і приклади конфліктів, пов'язаних з ресурсами: Колумбія, Судан, Чад, Камерун, Афганістан, Кампучія.

Вплив на природне середовище ресурсних конфліктів. Пріоритети світових самітів щодо проблеми конфліктів і природних ресурсів.

Література [5; 6; 12; 14; 17; 27; 41; 45; 47]

Тема 7. Стратегія стійкого екологічно безпечного розвитку суспільства

Природа в історичних типах суспільств — архаїчному, аграрному, індустріальному, постіндустріальному. Суперечності між економічним зростанням і потребою збереження й охорони природи.

Стійкий розвиток — якісно повний етап розвитку суспільства.

Концепція стійкого екологічно безпечного розвитку (RIO — 92, RIO + 5, RIO + 10) як альтернатива попереднім типам суспільств.

Пріоритети стійкого екологічно безпечного розвитку у визначенні глобальної програми дій “Порядок денний на XXI століття”.

Національні концепції стійкого розвитку країн світу: порівняльний аналіз.

Завдання для стійкого розвитку (за самітами світової співдружності держав) у соціальній, економічній та екологічній сферах.

Глобальні сценарії розвитку світу (за версією Всесвітньої ради стійкого розвитку).

Література [1; 43; 44; 46]

Тема 8. Концепція переходу України до стійкого екологічно безпечного розвитку

Природно-ресурсний потенціал України.

Соціально-економічні та екологічні передумови переходу України до стійкого розвитку.

Мета переходу України до стійкого розвитку.

Принципи переходу України до стійкого розвитку.

Завдання і основні заходи переходу України до стійкого розвитку.

Регіональна політика стійкого розвитку.

Розвиток громадянського суспільства.

Показники стійкого розвитку.

Правове забезпечення переходу до стійкого розвитку.

Література [3; 4; 9; 12; 14; 44]

Тема 9. Теорії зв'язку суспільства і природи

Поняття про етнос, націю, державу. Єдність етносу і природного середовища — фундаментальна властивість біосфери.

Система “Етнос — природне середовище” в наукових теоріях і концепціях: природно-антропогенна школа Д. Анучина, Л. Берга, В. Докучаєва; соціобіогеографічна концепція (Закон рівноваги культур) С. Широкого; концепція етносфери Л. Гумільова; концепція господарсько-культурних типів П. Тутківського; етнологічна шкала В. Алексєєва.

Концепція плавильного тигля Парка і альтернативна їй концепція біорегіоналізації.

Синхронність геологічних явищ і змін археологічних культур у працях О. Чмихова, Ю. Шилова, Дж. А. Тойнбі.

Література [15; 22; 23; 25; 31; 41]

Тема 10. Екологічна культура

Екологічна культура як складова національної культури. Механізм еволюції культури як аналог біологічної еволюції. Рівні функціонування екологічної культури. Діаспорна екологічна культура — культура, привнесена колонізацією.

Екологічна етика (екоетика). Робочі принципи екоетики. Що є благо (добро) з позиції екологічної етики.

Видова ознака “культури” біологічного виду. Екологічна “культура” приматів, яка еволюціонувала в культуру людських спільнот.

Дві лінії розвитку людства в екологістичній інтерпретації. Екологічна інтерпретація, виникнення антагоністичних суспільств.

Література [19; 20; 22; 31; 33; 41]

Тема 11. Природний фактор в етнічній культурі українців

Духовна та екологічна категорії свідомості у формуванні і проявах ментальності української людини.

Найхарактерніші об'єкти та явища природи, які зумовлюють характер матеріального виробництва, духовну активність, світогляд українців.

Інваріантність екологічної свідомості українців у зв'язку з регіональними особливостями.

Поняття “етична психологія”, “національна психологія”, “національний характер”, “національна свідомість”, “національні почуття” крізь призму відносин людини з природою у працях О. Кульчинського, Монтеск'є, Юнга, Липи.

Традиційні природовідповідні форми суспільної самоорганізації української громади.

Література [19; 20; 23; 29; 33; 41; 46]

Тема 12. Культурна та природна спадщина в екологічному вимірі

Формування нового культурно-екологічного підходу до збереження спадщини.

Сутність охорони і використання культурної спадщини.

Об'єкти всесвітньої спадщини в Україні.

Ботанічні сади і парки в системі світової культурної та екологічної спадщини. Екологічний моніторинг культурної спадщини.

Вплив екологічних факторів на збереження спадщини національної культури.

Збереження національних традицій в організації простору, архітектурі, формуванні поселень, етиці природного середовища в сучасних умовах.

Література [2–4; 7; 8; 12; 23; 41; 42; 46]

Тема 13. Екологічна освіта і виховання

Концептуальні основи формування екологічного мислення та здібності людини будувати гармонійні відносини з природою.

Екологічна освіта в контексті сучасної педагогіки.

Основні завдання системи неперервної екологічної освіти та виховання.

Принципи системи неперервної екологічної освіти та виховання.

Природовідповідність як стратегічний напрям екологічної освіти та виховання.

Структура неперервної освіти та виховання. Екологія у змісті освіти.

Основні складові змісту екології як освітньо-виховної дисципліни.

Післядипломна екологічна освіта. Неформальна екологічна освіта.

Література [10; 26; 33; 36–38]

Тема 14. Екологічна політика у програмах політичних партій України

Екологічна складова внутрішньої і зовнішньої політики країн світу.

Питання взаємодії суспільства і природи в партійних і президентських передвиборних програмах в Україні.

Екологічна політика в довготривалих планах соціально-економічного розвитку України.

Література [9; 16; 27; 28; 36; 38; 40; 50]

Тема 15. Міжнародно-правові основи регулювання екологічних проблем

Міжнародні проблеми збереження і використання живої і неживої природи.

Соціальні, економічні та організаційні основи розвитку міжнародної співпраці в сфері екології.

Екологічний аспект інтеграції України в Європейський Союз.

Література [21; 37; 43; 49; 50]

ВКАЗІВКИ ДО ВИКОНАННЯ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ

Контрольна робота з дисципліни “Соціальна екологія” є формою самостійної роботи студента. При написанні та оформленні роботи варто керуватися вказівками, які містяться в розділі 5 “Методичних рекомендацій щодо виконання контрольних робіт”

курсу підготовки фахівця відповідного освітньо-кваліфікаційного рівня.

Тему контрольної роботи студент визначає за останньою цифрою номера своєї залікової книжки — одну з чотирьох варіантів (див. таблицю).

Остання цифра номера залікової книжки студента	1	2	3	4	5	6	7	8	9	0
Номер теми контрольної роботи	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40

Структура і зміст теми контрольної роботи визначаються програмою курсу, що зумовлює таку послідовність роботи:

- вибір теми, ознайомлення з її структурою і змістом відповідно до програми;
- розробка плану та ознайомлення з рекомендованою літературою;
- написання та оформлення роботи.

Контрольну роботу студент виконує у вигляді реферату. Викладення матеріалу в рефераті повинно бути послідовним, мати дослідницький характер, містити постановку проблеми, узагальнення самостійно опрацьованих літературних джерел, аналітичні узагальнення, теоретичні або методологічні пропозиції. Бажано використовувати матеріал власних досліджень. Цитати і статистичні матеріали потрібно обов'язково супроводжувати посиланнями на джерела інформації, зазначаючи автора, повну назву публікації, місце видання, видавництво, загальну кількість сторінок і номер сторінки, на якій міститься наведена інформація.

Реферат має складатися зі вступу (актуальність теми), основної частини (огляд літератури, постановка проблеми та підходи до її вирішення), висновків і списку використаної літератури. Загальний обсяг реферату — до 20 аркушів друкованого тексту формату А4 зі стандартними полями (верхнє — 2,5 см, ліве — 3,5, праве — 1,5 см) через 1,5 інтервалу гарнітурою Petersburg 14, Antiqua 14 чи подібною за розміром.

ТЕМИ КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ (РЕФЕРАТИВ)

1. Регіональна екологічна політика.
2. Система показників екологічної безпеки в Україні.
3. Еколого-ресурсний аспект взаємодії країн багатой Півночі і бідного Півдня.
4. Екологічна політика за умов структурної перебудови економіки.
5. Екологічні проблеми країн, що розвиваються.
6. Пріоритетні завдання екологічної політики України.
7. Концепції стійкого розвитку зарубіжних країн.
8. Екологічні проблеми в економіці та методи їх подолання.
9. Природно-ресурсний потенціал України.
10. Міжнародні проблеми охорони живої і неживої природи.
11. Екологічні проблеми України в соціальному, економічному та регіональному вимірах.
12. Питання екології в партійних програмах.
13. Розрахунок екологічного податку за використанням природних ресурсів.
14. Сутність граничнодопустимого впливу виробництва на природу.
15. Екологічна складова зовнішньої і внутрішньої політики країн світу.
16. Релігія і екологія.
17. Приватна власність на природні ресурси з погляду екології.
18. Екологічна інформація.
19. Соціальні ризики екологічного характеру.
20. Природа у слов'янській ментальності.
21. Екологічна безпека.
22. Стійкий екологічно безпечний розвиток.
23. Виробництво продуктів харчування: екологічний аспект.
24. Екологічний аспект інтеграції України в ЄС.
25. Екологічна культура як складова національної культури.
26. Людська праця та її роль у розподілі енергії (за С. Подолінським).
27. Соціальні функції екології.
28. Екологічна та економічні системи: порівняльна характеристика.

29. Міжнародні екологічні стандарти якості.
30. Екологічний виклик як геокультурний феномен.
31. Стратегія стійкого розвитку та структурно-інноваційної перебудови української економіки: екологічний аспект (за матеріалами науково-практичної конференції 20-21 квітня 2004 р. при Президенті України).
32. Вплив підприємства (економіки) на природне середовище і навпаки.
33. Екологічний і природно-ресурсний аспект глобалізації.
34. Проблема питної води в Україні.
35. Міжнародні екологічні стандарти серії ISO 14000.
36. Поле здоров'я: спосіб життя, довкілля, спадковість, медичний захист.
37. Громадське управління у сфері екології.
38. Система регулювання екологічної безпеки.
39. Екологічна культура українців: традиція і сучасність.
40. Природний фактор в етнокультурі українського народу.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Передумови виникнення соціоекології.
2. Визначення соціальної екології.
3. Об'єкт соціальної екології.
4. Предмет соціальної екології.
5. Загальна характеристика соціоекосистеми.
6. Соціоекосистеми: взаємозв'язок компонентів в історичному та еволюційному аспектах.
7. Закони соціальної екології.
8. Закономірності функціонування соціоекосистем.
9. Сутність системного аналізу в соціоекології.
10. Зміст основної екологічної парадигми щодо системи "суспільство — природа".
11. Соціоприродне середовище та його підсистеми.
12. Мета вивчення соціоекології на особистісному і державному рівнях.
13. Природна і соціальна складові соціальної екології.
14. Системоутворюючий фактор системи "суспільство — природа".

15. Сутність симбіотичного типу взаємодії людини з природою. В якій історичний період існував цей тип відносин?
16. Соціоекосистема як різновид екологічної системи.
17. Глобальна екологія як розділ екології, що вивчає біосферу як екосистему.
18. Чи можна вважати екологізацію науковою парадигмою?
19. Етапи взаємодії соціуму з природою.
20. Етапи розвитку соціальної екології.
21. Зв'язок соціальної екології з іншими науками.
22. Основні методи соціальної екології.
23. Основні напрями оптимізації системи “суспільство — природа”.
24. Комплексний та інтегральний характер соціальної екології.
25. Зміст і тема соціально-екологічної освіти.
26. Мета вивчення соціальної екології.
27. Соціальна екологія як комплексна та інтегральна наука.
28. Соціальні функції екології.
29. Поняття екологічного імперативу.
30. Буттєвий вимір екологічного імперативу.
31. Тринітарна сутність суспільства стійкого екологічно безпечного розвитку.
32. Поняття “стійкий екологічно безпечний розвиток”.
33. Природні ресурси: види, значення.
34. Соціально-економічне значення природних ресурсів.
35. Екологічна ємність земної кулі та можливість її вичерпування у зв'язку з темпами зростання населення.
36. Сутність концепції “золотого мільярда”. В чому полягає її негуманна спрямованість?
37. Сутність приватної власності на природні ресурси з погляду екології.
38. Екологічна культура як складова національної культури.
39. Екологічна етика. Екологічна свідомість і культура.
40. Екологічна культура особистості.
41. Першопричина екологічної кризи в Україні.
42. Причини і прояви глобальної екологічної кризи.
43. Які умови є необхідними і достатніми для подолання економічної кризи?

44. Екологічна криза: визначення, причини, прояви.
45. Індекси використання основних світових природних ресурсів — нафти, вугілля, мінеральних руд.
46. Екологічні ризики, зміст та особливості прогнозування.
47. Екологічна політика в Україні.
48. Екологічна небезпека. Екологічна катастрофа.
49. Забруднення природного середовища.
50. Забруднення навколишнього середовища: побутове та виробниче.
51. Механічне забруднення навколишнього середовища.
52. Хімічне забруднення навколишнього середовища.
53. Природно-ресурсний аспект глобалізації.
54. Сутність продукуючого природокористування.
55. Сутність інноваційного природокористування.
56. Сутність привласнюючого природокористування.
57. Сутність об'єктивності та сучасності екологічних та економічних інтересів суспільства.
58. Природно-заповідні території України.
59. Природно-заповідний фонд України.
60. Природоохоронна функція соціальної екології.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Барановський В. А.* Екологічний фактор сталого розвитку // Екологічний вісник. — 2003. — № 5–6. — С. 27–30.
2. *Вадзюк С. Н., Зятковська Н. Є., Кузь І. М.* Вплив канцерогенів у продуктах харчування на організм людини // Екологічний вісник. — 2003. — № 11–12. — С. 13–14.
3. *Вадзюк С. Н., Волкова Н. М., Доброродній А. В.* Застосування косметичних засобів, алкогольних напоїв, медикаментів: ризик чи користь? // Екологічний вісник. — 2004. — № 7–8. — С. 14–15.
4. *Васюта О. А.* Проблеми екологічної стратегії України в контексті глобального розвитку: Моногр. — Тернопіль: Гал-Друк, 2001. — 600 с.
5. *Веклич О., Яхєєва Т.* Урахування природного капіталу як базового компонента економічного розвитку України // Економіка України. — 2004. — № 12. — С. 73–80.

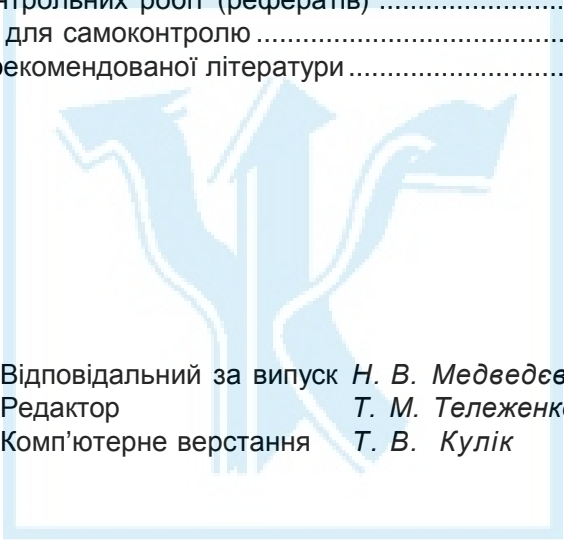
6. *Гуткевич С. А.* Экологическая политика как направление, определяющее инвестиционную привлекательность // Актуальні проблеми економіки. — 2004. — № 11. — С. 174–181.
7. *Даценко І.* Збереження здоров'я народу і охорона довкілля // Освіта і управління. — 2003. — Т. 6; № 2. — С. 149–152.
8. *Джигирей В. С.* Екологія та охорона навколишнього природного середовища: Навч. посіб. — 3-тє вид., випр. і допов. — К.: Знання, 2004. — 309 с.
9. *До проблеми концепції екологічної політики України і механізму її реалізації // Економіка України.* — 2003. — № 1. — С. 75–79.
10. *Дробноход М. І., Вольвач Ф. В.* До питання про концепцію переходу України до стійкого екологічно безпечного розвитку // Роль молоді у формуванні екологічного менеджменту. — 2003. — Вип. 7. — С. 6–9.
11. *Дробноход М. І., Вольвач Ф. В.* Екологічний імператив та його виміри // Освіта і управління. — 2004. — Т. 7; № 2. — С. 47–59.
12. *Дробноход М. І.* Концепція переходу України до стійкого екологічно безпечного розвитку. — К., 2002. — 17 с.
13. *Екологічний менеджмент: Навч. посіб. / За ред. В. Ф. Семенова, О. Л. Михайлюка.* — К.: ЦНЛ, 2004. — 407 с.
14. *Екологічні проблеми природокористування в Україні.* — К., 1996. — 17 с.
15. *Карпенков С. Х.* Основные концепции естествознания: Учеб. пособие для вузов. — М.: Культура и спорт, ЮНИТИ, 1998. — 208 с.
16. *Качинський А. Б.* Екологічна політика й екологічна безпека України // Екологічний вісник. — 2003. — № 11–12. — С. 22–25.
17. *Колотило Д. М.* Екологія і економіка: Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 1999. — 368 с.
18. *Концепции современного естествознания / Под ред. В. Н. Лавриненко, В. П. Ратникова.* — М.: Культура и спорт; ЮНИТИ, 1997. — 271 с.

19. *Крисаченко В. С.* Екологічна культура: теорія і практика: Навч. посіб. — К.: Заповіт, 1996. — 352 с.
20. *Крисаченко В. С.* Людина і біосфера: основи екологічної антропології: Підручник. — К.: Заповіт, 1998. — 688 с.
21. *Купінець Л., Харічков С.* Екологічний фактор у нормативно-правовому регулюванні міжнародної торгівлі // Економіка України. — 2005. — № 2. — С. 71–78.
22. *Курик М.* Екологія людини — глобальна // Віче. — 2004. — № 6. — С. 69–74.
23. *Левківський М. В.* Екологічна відповідальність у соціокультурному вимірі // Екологічний вісник. — 2003. — № 5–6. — С. 11–12.
24. *Лук'янихін В. О.* Екологічний менеджмент: Моногр. — Суми: Унів. кн., 2002. — 314 с.
25. *Малофеев В. И.* Социальная экология: Учеб. пособие. — М.: Дашков и К°, 2003. — 260 с.
26. *Мамедов Н. М.* Культура, екологія, образование. — М.: РЭРИА, 1996. — 35 с.
27. *Мельник Л. Г.* Экологическая экономика. — Сумы: Унив. кн., 2001. — 350 с.
28. *Мельникова К. І.* Екологічний менеджмент: Навч. посіб. Ч. 2. — Х.: ХДЕУ, 2001. — 88 с.
29. *Назарук М. М.* Основи екології та соціоекології. — Львів: Афіша, 1999. — 256 с.
30. *Назарук М. М.* Практикум з основ екології та соціоекології / М. М. Назарук, Б. В. Сенчина. — 2-ге вид., допов. — Львів: Афіша, 2000. — 116 с.
31. *Некос В. Е.* Основы общей и неозологии: Учеб. пособие: В 2 ч. — Ч. 2. Основы общей и глобальной неозологии. — 2-е изд., перераб. и доп. — Х.: Прапор, 2001. — 287 с.
32. *Никаноров А. М.* Глобальная экология: Учеб. пособие / А. М. Никаноров, Т. А. Хоружая. — М.: Приор, 2000. — 285 с.
33. *Новиков Ю. В.* Экология, окружающая среда и человек: Учеб. пособие. — М.: ФАИР-ПРЕСС, 2000. — 320 с.
34. *Основи екології та соціоекології: Навч. посіб. / За ред. М. Назарука.* — Л.: За вільну Україну, 1997. — 210 с.

35. *Основи екології та соціоекології*: Навч. посіб. / За ред. В. Єнколо. — Львів: Афіша, 1998. — 210 с.
36. *Пахомова Н.* Экологический менеджмент: Практикум: Задачи. Кейсы. Тесты. Ролевые игры / Н. Пахомова, К. Рихтер, А. Эндрес. — СПб.: Питер, 2004. — 352 с.
37. *Програма дій з подальшого впровадження "Порядку денного на ХХІ століття"*. — К.: Інтелефера, 2000. — 58 с.
38. *Прокоп М. К.* Як стати "зеленим": Пер. з англ. — К.: Всесвіт, 1995. — 112 с.
39. *Промышленная политика и экология* / Н. Г. Рыбальский, Ю. Ю. Галкин, Ю. П. Ожегов, В. П. Осипенко. — М.: РЭРИА, 1996. — 100 с.
40. *Рудий В.* Питна вода для України // Уряд. кур'єр. — 2004. — 10 верес. — С. 8.
41. *Салтовський О. І.* Основи соціальної екології: Курс лекцій. — К.: МАУП, 1997.
42. *Ситник К. М., Багнюк В. М.* Охорона біосфери: досягнення і прорахунки // Екологічний вісник. — 2004. — № 5–6. — С. 13–16.
43. *Стан світу 2000* / Л. Браун та ін. — К.: Інтелефера, 2000. — 312 с.
44. *Стійкий екологічно безпечний розвиток і Україна*: Навч. посіб. / За ред. М. І. Дробнохода. — К.: МАУП, 2002. — 104 с.
45. *Тимофеева С. С.* Экологический менеджмент. — Ростов н/Д: Феникс, 2004. — 352 с.
46. *Філіпчук Г. Г.* Екологічна політика і соціокультурна парадигма сталого розвитку // Екологічний вісник. — 2004. — № 5–6. — С. 10–13.
47. *Хван Т. А.* Промышленная экология. — Ростов н/Д: Феникс, 2003. — 320 с.
48. *Экология города*: Учебник. — К.: Либра, 2000. — 464 с.
49. *Экология и общество*. — М., 1999. — 144 с. — (Актуальные проблемы Европы).
50. *Яблонков А. В.* Необходимость перемен в мировой экологической политике // Екологічний вісник. — 2004. — № 1–2. — С. 19–22.

ЗМІСТ

Пояснювальна записка	3
Навчально-тематичний план вивчення дисципліни “Соціальна екологія”	5
Програмний матеріал до вивчення дисципліни “Соціальна екологія”	5
Вказівки до виконання контрольної роботи	11
Теми контрольних робіт (рефератів)	13
Питання для самоконтролю	14
Список рекомендованої літератури	16

Відповідальний за випуск *Н. В. Медведєва*
Редактор *Т. М. Тележенко*
Комп'ютерне верстання *Т. В. Кулік*

МАУП

Зам. № ВКЦ-2066

Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП)
03039 Київ-39, вул. Фрометівська, 2, МАУП